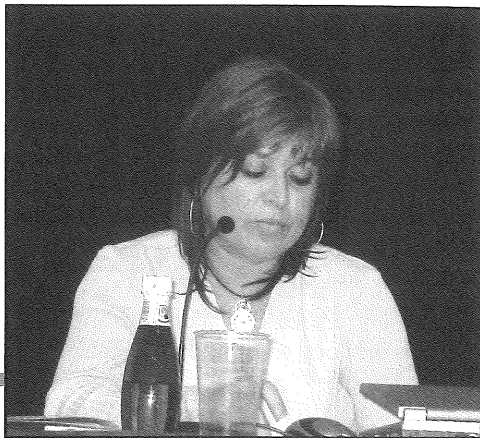

La recerca lingüística a Andorra

Montserrat Planelles i Agramunt

Agraeixo a l'organització que m'hagin donat veu en aquesta jornada de debat i reflexió sobre l'estat de la investigació a Andorra.

Intentaré exposar la meva visió sobre què ha estat la investigació lingüística, qui n'ha fet, qui n'ha fomentat, com és actualment, quins punts febles hi veig i, sobretot, com em sembla que s'hauria de plantejar al nostre país. Les meves reflexions s'han d'entendre cenyides estrictament a l'àmbit lingüístic. No puc estendre cap de les meves conclusions a altres camps de la recerca a Andorra, que no conec prou per parlar-ne.

En primer lloc, convé que expliqui la gran varietat d'estudis que podem incloure en aquest concepte genèric que hem anomenat "investigació lingüística":

a) Hi incloem els estudis sobre el català, la investigació sobre morfologia, sintaxi, formació de mots, fonètica i fonologia, fraseologia, o qualsevol aspecte de la llengua catalana en un sentit que podríem anomenar global.

Aquests estudis poden tractar del tipus de llengua parlada i escrita en una època determinada o per un grup específic de parlants independentment de la variant geogràfica, (per exemple la llengua dels mitjans de comunicació en general o la llengua dels joves, o dels mòbils, o encara, la llengua literària).

No hi ha d'haver cap impediment perquè un lingüista andorrà faci aportacions d'interès sobre la llengua estàndard des d'Andorra.

b) També hi hem d'incloure els estudis dialectals. Són els estudis en què pensem la majoria quan parlem de fomentar la investigació, que descriuen i exemplifiquen la llengua parlada en un lloc determinat, en el nostre cas a Andorra, amb totes les especificacions d'àmbit o de punts de vista d'estudi que es vulguin.

Els estudis dialectals poden arribar a descriure les diferències fonètiques o de lèxic o de morfologia entre dues poblacions properes.

En un moment de globalització i de cruïlla de cultures i de llengües com el que vivim, aquest tipus d'investigació té el valor afegit de servir un patrimoni que pot estar en perill d'extinció. Aquests estudis poden ser, al seu torn, sectorials, és a dir, només morfològics o fonètics, per exemple, o bé només sobre un grup determinat de parlants (p. ex. els adolescents de l'Escola Andorrana) d'un lloc també determinat.

c) També cal encabir-hi els estudis sociolingüístics, que no descriuen cap varietat lingüística, ni cap aspecte específic d'una llengua, sinó que aborden la qüestió lingüística des d'un vessant més sociològic. Aquests estudis són fonamentals als llocs en què, com a Andorra, la relació que s'estableix entre les dues o més llengües que hi ha en joc trasllueix una realitat complexa i reveladora d'altres transformacions molt més profundes que la merament lingüística.

d) La investigació ha d'estendre's als estudis terminològics, que aborden els llenguatges d'especialitat o els neologismes, perquè la llengua es vagi adaptant a la realitat canviant i constantment innovadora dels nostres dies i als conceptes més específics de qualsevol àmbit.

e) I, encara que mereixen un apartat per a cadascun, resumeixo dient que la investigació ha de tractar la toponímia i l'antroponímia, la literatura, la didàctica, la legislació, la gramàtica històrica i tants altres àmbits relacionats amb la llengua.

Doncs bé, un cop repassat aquest ventall de possibilitats, i més enllà dels estudis universitaris duts a terme per estudiants nacionals i de fora, encoratjats per algun professor generós, i també de dos clàssics de la llengua dialectal com l'*Atles lingüístic* d'Antoni Griera i el *Diccionari català-valencià-balear*, hem de dir que a Andorra una bona part de la investigació s'ha fet a risc i ventura d'alguns intel·lectuals, que s'hi han dedicat puntualment, d'una manera desinteressada i privada, sense gaire o gens de suport, ni econòmic ni acadèmic.

Haig d'esmentar en aquest punt persones com Manuel Anglada, Marcel Baïche, Montserrat Palau, Lídia Armengol, Àlvar Valls, Jaume Ros o Rosalia Pantebre, entre altres.

No hem d'oblidar tampoc un grup de lingüistes i especialistes instal·lats –més aviat instal·lades– a l'estranger que en un entorn clarament acadèmic o universitari han fet investigacions interessants amb molt poca repercussió a Andorra. Parlem de la Lídia Rabassa, de la Martina Marquilló o de la Maria Marquet, per posar només tres exemples.

En un altre terreny, vull destacar la importància per a la toponímia andorrana del *Diccionari geogràfic de les valls d'Andorra*, editat pel Consell General el 1977, i el *Vocabulari d'Andorra*, elaborat pel Sergi Orobitg, la Rosabel Ganyet

i la Montserrat Badia i editat el 1992 pel Servei d'Assessorament Lingüístic.

Sens dubte em descuido noms i obres. Els que he citat, però, donen una idea del tipus d'investigació lingüística que s'ha anat fent al nostre país.

No obstant això, en els últims anys, quan parlem d'investigació lingüística a Andorra, hi ha dos àmbits que sobresurten clarament, gràcies al foment fet des del Departament de Cultura, que són el de la terminologia i el de la sociolingüística.

Les aportacions que s'han fet a la terminologia catalana des del Servei de Política Lingüística han donat fruits com el *Vocabulari de bars i restaurants*, el *Diccionari de la neu*, el *Vocabulari de la neu i dels esports d'hivern*, i totes les altres obres terminològiques en què els tècnics andorrans han col·laborat activament amb el Centre de Terminologia Catalana Termcat.

En el camp de la terminologia, la mateixa Administració s'ha implicat directament en la investigació, perquè creiem que un dels objectius del Servei de Política Lingüística és crear i difondre eines que facilitin l'ús social del català. Per aquesta mateixa raó també hi ha projectat un estudi profund d'actualització de la toponímia andorrana.

Pel que fa a la investigació sociolingüística, la primera enquesta sobre usos i coneixements lingüístics de tota la població d'Andorra, impulsada pel Servei de Política Lingüística, es va fer l'any 1995. Prèviament, entre els anys 80 i 90, altres estudis havien analitzat la realitat andorrana des de perspectives diferents, com el de Lixfeld, sobre "les relacions entre les estructures socials i les lingüístiques en un estat multiètnic", que era més aviat un estudi d'autor amb aportacions notables, o el més conegut d'Emili Boix i Jaume Farràs, professors de la Universitat de Barcelona, sobre *Usos, coneixements i ideologies lingüístics dels joves de secundària andorrans*, que se cenyia als joves i combinava l'anàlisi quantitativa amb la qualitativa.

Cal dir també que l'any 1989 s'havia fet el cens de població que contenia dues preguntes sobre les llengües parlades a casa. Els censos constitueixen uns reculls de dades tan excepcionals pel caràcter quasi complet de la mostra, que reivindico des d'aquí el dret dels investigadors a ser consultats abans que s'e-laborin les preguntes del pròxim (que espero que sigui aviat).

El 1999 el Servei de Política Lingüística va encarregar un segon estudi, també basat en una investigació quantitativa amb el mateix mètode i el mateix objecte d'estudi que el primer: població resident a Andorra de més de 14 anys. L'objectiu era obtenir informació sobre els coneixements i usos lingüístics de la població i comparar la situació de l'any 1999 amb la del 1995 per veure'n l'evolució.

L'any 2002, el Servei va assumir les despeses de publicació de l'estudi *Coneixements i usos lingüístics de la població escolar d'Andorra*, que recull els resultats d'una enquesta encarregada pel Centre de la Cultura Catalana del Principat d'Andorra amb una dotació de la UNESCO.

I actualment hi ha en curs d'elaboració dos estudis més: el primer té com a objectiu continuar establint la tendència marcada pels estudis de 1995 i 1999, i el segon forma part d'un estudi molt més ampli de tots els territoris de llengua catalana.

Més enllà de l'interès científic indubtable que tenen els estudis sociolingüístics esmentats, crec que és una mena d'investigació imprescindible per planificar eficaçment actuacions de política lingüística, perquè ens forneixen informació molt valuosa sobre les possibles intervencions que s'han d'impulsar des de l'Administració. En aquest punt, aprofitant aquesta trobada, voldria suggerir l'interès d'una coordinació entre els "facilitadors" de recerca andorrans. Per exemple, la que hi podria haver entre el Centre de Recerca Sociològica de l'IEA i el Servei de Política Lingüística per fer més rendibles i comparables les dades extretes de les nostres recerques respectives.

He esmentat dues maneres de fer investigació lingüística que s'han desenvolupat amb força des dels anys 90 gràcies a la intervenció d'un Servei de l'Administració.

Però, què més s'està estudiant? Com es fomenten altres tipus d'estudis? D'on ha de sorgir la curiositat intel·lectual i d'on ha de venir la promoció de la investigació?

La meua opinió és que la promoció de la investigació lingüística no hauria de correspondre –encara menys de manera exclusiva– a un Servei com el de Política Lingüística.

Estic convençuda que hi ha molta feina a fer com a mínim en dos fronts:

En primer lloc, a l'escola. No és cap secret que vivim en una regió del món occidental que obliga els investigadors actius a emigrar cap a països en què s'incentiva i es valora el funcionament de la matèria grisa. Estaria bé que d'aquesta jornada sorgís alguna iniciativa de difusió de les possibilitats i la necessitat d'investigar entre els joves.

En segon lloc, a les institucions acadèmiques i a les empreses.

Totes les administracions han de facilitar suport econòmic i convenis amb entitats per fer possible una investigació de qualitat, però no han de guiar ni apadrinar les línies d'investigació, que poden perdre interès pel fet d'estar dirigides.

Amb això vull dir dues coses:

La primera és que no ha de ser una tasca exclusiva del Departament de Cultura del Govern, ni tan sols de diversos ministeris del Govern; els comuns i totes les institucions públiques s'han de sentir preocupades, com també les entitats privades, que al nostre país ja han donat mostres molt honorables de mecenatge cultural.

És evident que per investigar calen recursos econòmics, que podrien procedir, com acabem de veure, d'òrgans ben diversos, i amb un protagonisme

clar de l'Administració. Però no n'hi ha prou. Cal, sobretot, que hi hagi un foment previ de l'interès, de la curiositat intel·lectual; és imprescindible que es donin unes condicions determinades perquè hi hagi persones capaces interessades a investigar.

I aquí ve la segona consideració que vull fer, que és que trobo a faltar un paper molt més protagonista de la Universitat d'Andorra i de l'Institut d'Estudis Andorrans, que s'han mostrat molt actius en altres camps, com a promotors i focus de difusió i d'interès per la investigació lingüística.

En el terreny de la llengua, de vegades sembla que l'existència del Servei de Política Lingüística, –que vull recordar que té prou feina i pocs diners per complir les seves competències d'assessorament, dinamització, propostes legislatives, investigació sociolingüística i planificació–, hagi produït un efecte inhibidor entre altres serveis de l'Administració i institucions acadèmiques, que haurien de ser eixos fonamentals de la promoció de la llengua en qualsevol àmbit.

Malgrat aquestes consideracions, des de l'any 2001 el Servei de Política Lingüística, preocupat per la manca d'investigació en matèria de llengua, convoca un concurs de projectes per atorgar un ajut anual. Lamentablement aquesta iniciativa ha despertat molt més interès entre els estudiosos estrangers que entre els andorrans. I probablement per aquesta raó, només un dels ajuts s'ha destinat a un estudi sobre la llengua d'Andorra, i encara d'una manera particular perquè se centra en la llengua dels nostres mitjans de comunicació. La resta són estudis sociolingüístics i terminològics.

Aquesta realitat ens planteja un objectiu per treballar a curt termini, que consisteix a promoure l'interès per la recerca lingüística entre els andorrans.

No hi ha dubte que encara queda molt camí per fer, però també és cert que el debat i les conclusions de la jornada d'avui ens han de permetre fer un pas endavant important en el foment de la recerca.

Les respostes fan referència només a la recerca lingüística:

1. Puntuar, de l'u al deu, l'estat actual de la recerca al país.
- 3-4 perquè només ho fa l'Administració.

2. Avaluar, de l'u al deu, la planificació de la recerca per part de l'administració, tant pel que fa a recursos financers, humans o política general.

- 5-6, perquè es planifica i es fan accions per fomentar-la.
- 4, perquè no s'obtenen els resultats esperats i perquè no hi ha una acció conjunta de moltes parts concernides.

3. El país obté un benefici proporcional a les inversions realitzades en investigació?

En el terreny de la sociolingüística sense cap dubte. L'esforç important fet en els últims anys ha donat com a fruit una investigació rigorosa i de molt interès per conèixer la realitat andorrana, marcar tendències d'evolució i fer comparacions amb altres realitats properes i llunyanes. Malauradament, perquè el benefici fos realment més efectiu caldria tirar endavant accions molt ambicioses per a les quals no hi ha recursos suficients.

Montserrat Planelles i Agramunt
Cap del Servei de Política Lingüística